

Predrag Belić

ANAFORA SVETOG BAZILIJA VELIKOG

(Uvod i pokušaj prijevoda na hrvatski jezik)

Mjesto uvoda

Tko Crkvu gleda očima vjere kao mistično Tijelo Kristovo ne čudi se, ako se njezine povremene opće obnove obično javljaju zajedno s preporodom liturgijskog života. Ako je liturgija kao slavljenje Boga i posvećenje čovjeka zajedničko "djelo čitavoga Krista - Glave i udova" (Pio XII, MD), onda s pravom Drugi vatikanski sabor za nju tvrdi da je vrhunac kojemu teži djelatnost Crkve i izvor iz kojega proistječe sva njezina snaga (SC 9).

Tako je Tridentinskom obnovom cijele Crkve osvježen liturgijski i euharistijski život (Ignacije Lojolski i drugovi smionu promiču, ako ne svagdanju, a ono barem tjednu pričest). Tako Pio X. za općeg "instauriranja" daje smjernice liturgičkom gibanju ne samo pobuđivanjem na djelatno sudjelovanje sviju vjernika u bogoslužju i svetoj glazbi nego i dekretima o ranoj, često pa i svagdanjoj svetoj pričesti. Tako će, na istoj liniji, posljednji Sabor veoma preporučivati kao savršenije (a tu misao možemo slobodno prevesti kao "po sebi najsavršenije") sudjelovanje u misi "kad vjernici nakon svećnikove pričesti blagaju Tijelo Gospodnje od iste žrtve" (SC 55). Sabor hoće da se vjenčanje u pravilu vrši pod misom (SC 78), a hvali praksu da se redovnički zavjeti polažu - odnosno obnavljaju - također u vrijeme slavljenja euharistije (SC 80). Svi se ostali sakramenti, djela apostolata i crkvene službe konvergiraju prema euharistiji (PO 5), koja je korijen i stožer kršćanski složne, apostolski djelatne i plodne zajednice (PO 6).

Te su misli bile poticajem i opravdanjem slijedećem prijevodu. *Anafora* - "prex eucharistica", "misni kanon", "eucharistisches Hochgebet" itd. - jest najsržniji dio euharistije, u kome se odražuje prastara vjera Crkve i njezina poslušnost Kristovoj zapovijedi o anamnezi: "To činite na moj spomen!" I ne samo zapovijedi o anamnezi nego i onoj o naviještanju, proglašavanju spasonosne smrti Kristove do kraja vijeka ("dok ne dođe" 1 Kor 11,26). Molitveni i dogmatski - trojstveni i kristovski - okviri anafore samo nam olakšavaju da se možemo uživjeti u ono, što Crkva misli o liturgiji uopće i o euharistiji napose.

Izabrao sam jednu od najljepših anafora što postoje u Crkvi Kristovoj. Sv. Bazilije nije skratio, kako se nekoć mislilo, jednu stariju anaforu antihijskog tipa, nego ju je svojim teološko-retorsko-pjesničkim genijem još proširio. Danas se u bizantskom obredu ta anafora - tj. "Liturgija Sv. Vasilija Velikog" - služi samo deset puta u godini. Ranije se redovito služila, a onda ju je istisnula - vjerojatno jer je kraća - tzv. "Liturgija Sv. Ivana Zlatoustog".

Anafora sv. Bazilija najvećim je dijelom utjecala na izradu *Četvrte euharistijske molitve* Rimskog misala (1970). Ako se u brojenju nisam prevurio, 4. kanon preuzima barem na 14 mjesta misli i izraze sv. Bazilija.

Namjeravao sam u ovom članku dati paralelno s hrvatskim prijevodom i grčki izvorni tekst. Ali kako to u konkretnim okolnostima nije tehnički izvedivo, to ću prema potrebi samo u napomenama navesti jedan ili drugi tekstić u originalu. Kao predložak za prevođenje služio mi je tekst u prekrasnoj zbirci ANTON HAENGI - IMGARD PAHL, *Prex eucharistica: Textus et variis liturgiis antiquioribus selecti*. Editions universitaires Fribourg Suisse 1968, p. 230-243. Prevodeći, služio sam se - bar djelomice i više za kontrolu i svjetlo kod težih mjesta - i drugim prijevodima: latinskim (u istoj zbirci), francuskim, njemačkim, talijanskim... pa prvim hrvatskim (od I.K. Pavkovića). Tu moram svakako spomenuti naročito uspjeti srpski prijevod znamenitog teologa +Justina Popovića i njegove mlađe jeromonaške sabrade (1918).

Nešto malo rubrika - npr. *mystikws* = usebno, tiho ili *ekphwnws* = glasno - prevodim prema navedenom izdanju, ali pišem kurzivom, da tako pokažem kako to nisu rubrike Sv. Bazilija nego ih je Crkva kasnije uvela. Sličan smisao imaju podnaslovi i uglate zagrade u samom tekstu, preuzete iz predložka.

Prijevod izdajem *stihometrijski* tj. tako da svaka nova ne samo rečenica nego i misao a nerijetko i "polumisao" dolazi u novi redak. Istina, to nije istočnjački običaj, pa ipak sam se za stihometriju odlučio iz više razloga. Prije svega, mnogo se lakše i pažljivije čita, kad čovjek dobiva vremena - makar samo kratka od par sekundi - da mu pročitano stigne do boljeg razumijevanja i dublje svijesti. Drugi je razlog taj, da mogu marginalnim brojevima, koje sam ja dodao, lakše označiti svako mjesto radi bržeg nalazjenja kod citiranja, odnosno kao oznaka mjesta koje se u napomeni komentira: ne prema eksponentu fusnote iznad teksta, nego prema broju retka u stihometrijskom tekstu.

Volio bih da čitanje - i to umom i srcem - Bazilijeve anafore poveća u nama ljubav prema kršćanskoj liturgiji: da je sve više gledamo i kao središte i kao izvorište života Crkve. Mislim da će se čitatelji složiti s tvrdnjom već spomenutog teologa Justina Popovića, koji o tome u zbirci svojih gnoma ili apoftegmata (Stoslov III, br. 47) ovako prekrasno piše: "Sveštenoslužitelj - svakodnevno doživljuje svu tajnu svetopostojanja kroz svoju sveštenoslužiteljsku delatnost, izraženu kroz Svetu Liturgiju. Tu je sve: od Anđela do crva; od Adama do Strašnog Suda; i grehopad, i Golgota, i Vitlejem, i Vaskrsenje, i Vaznesenje, i oboženje, i spasenje = rečju: Crkva = otkrivanje. Sve od Boga do poslednjeg čoveka, Strašni Sud; raj i pakao. Niko bliži čoveku, niko bliži svetu od sveštenoslužitelja, niko bliži Bogu, niko bliži ptici, travčici, mravu, slavuju, svoj stvari, ma gde ona bila, vidljiva i nevidljiva; u svemu i kroz sve to njega vodi Gospod Isus Duhom Svetim: jer se sve Njime i za Nj sazda, i sve je u Njemu, i On u svemu = a kroz Njega i preko Njega i sveštenik, i svaki hrišćanin. Zato se mi hrišćani i oblačimo u Hrista: "obucite se u Hrista" (Gal 3,27; Rim 13, 14): zato se stalno ohristoličujemo, dok "obličje Hristovo ne postane u nama" (Gal 4,19). Ohristovljenje, ohristosenje eto nama neprekidnog podviga: koji obavljamo svete tajne i svete vrline. O, kako je širok i dubok, sveširok i svedubok svaki hrišćanin: smešta u sebe sve svetove, i sebe razliva po svim svetovima. Vaistinu: svečovek, i svetvar - Bogočovek Gospod Hristos. (11. VII. 1957, manastir Čelije)." (OTAC JUSTIN POPOVIĆ, *Na bogočovečanskom putu*, Beograd 1980, s. 186.).

UVOD U SVET, SVET

- Tebe naime hvale Anđeli, Arhandeli,
Prijestolja, Gospodstva,
60 Počela, Vlasti, Sile
i Kerubi-svegledi,
oko Tebe kruže Serafi
- jedan su šest krila i drugi su šest krila:
dvama pokrivaju lica svoja,
65 dvama noge,
a dvama lete
te kliču jedan drugom
neumornim ustima, beskonačnim slavoslovljem
Glasno: pobjednu pjesmu pjevajući,
70 vičući, kličući i govoreći:
Narod: Svet (svet, svet Gospod vojskâ!
Puno je nebo i zemlja slave tvoje!
Hosana u visinama!
Blagosloven koji dolazi u ime Gospodnje!
75 Hosana u visinama!)

61: Ropski bi prijevod za *tà polyónnata cheroubéim* morao glasiti "mnogòoki kerubi". Ali ja sam uzeo biblijsku misao, koja se može ovako parafrazirati: mnogo očiju u živa bića omogućuje opsežniju spoznaju. Zato sam načinio kovanicu "svegli" (srodno: dogled, pregled...).

62: "Oko Tebe kruže" nije sasvim isto što i grčki *en kyklwi perístantai*, što doslovno znači: "u krugu stoje". Poslužio sam se prevodilačkom licencijom da dovedem u sklad sa 66. retkom, gdje se opet veli da "lete" (*dysi petómena*), da se ne bi čovjek morao pomagati u isto vrijeme pučko-znanstvenom astronomijom, prema kojima zemlja i "stoji" ali i "kruži" (oko sebe i Sunca). Druge sam varijante odbacio: "Tebe okružuju", "u krugu su nazočni" i sl.

68: Četvrta anafora Rimskog misala 1970 (117): "veličaju te bez prestanka".

- 1(X) niti si zaboravio djelo ruku svojih
 nego si ga, po svom samilosnom srcu,
 na mnogo načina pohađao:
 proroke si slao,
 silna si djela izvodio preko Svetaca svojih
- 105 koji su ti, u svakom pokoljenju, ugađali.
 Govorio si nam kroz usta slugu svojih Proroka
 koji su nam prednavješćivali da će doći spasenje;
 dao si nam u pomoć Zakon,
 Anđele si postavio da budu čuvari.
- 110 A kada dođe punina vreménâ,
 stao si nam govoriti po samome Sinu svome,
 po kome si stvorio svjetove.
 On koji je odsjaj slave tvoje
 i odraz samostojnosti tvoje,
- 115 On koji sve nosi riječju Sile svoje,
 On "se nije kao plijena držao svoje jednakosti s Bogom" i Ocem
 nego se - premda je predvječni Bog -
 na Zemlji pojavio i s ljudima združio
 te, utjelovivši se od Svete Djevice,

- 100: 4. anaf. RM 118d: "nisi ga ostavio pod vlašću smrti."
 101: 105: 4. anaf. RM 118e: "nego si svima milostiv pohitio u pomoć".
 105: Inačica: "u svakom naraštaju".
 106: 108: 4. anaf. RM 118f: "... poučavao ih prorocima da iščekuju spasenje".
 107: Inačica: "buduće spasenje".
 109: Inačica: "ustanovio".
 110: 111: 4. anaf. RM 118g: "... nama si u punini vreménâ poslao Spasitelja."
 111: Inačica: "progovorio si nam."
 112: Inačica: "vjekove" i "cone". Samo se bojim da ne bi malo čitača razumjelo ovaj izraz.
 113: Inačica: "odsjev".
 114: Inačica: "pečat hipostaze tvoje."
 116: Prema prijevodu Duda-Fučak.

- 140 kraljevsko svećenstvo,
sveti narod;
pa - opravši nas u vodi
i posvetivši nas Duhom Svetim -
On predade samoga Sebe u zamjenu Smrti,
145 kojoj smo - prodani pod grijeh - bili roblje.
I sišavši sa križa u Podzemlje
- da po Njemu sve dođe do Punine -
dokinu čemer Smrti.
I trećega dana On ustade
150 i svakom tijelu utre put - uskrsnuće od mrtvih,
jer nije bilo moguće
da raspadanje drži zarobljenim Začetnika života!
Tako postade Prvijenac usnulih,
Prvorodenac od mrtvih,
155 da On - sve u svemu - bude Prvak!
I uzade na nebesa,
sjede s desne strane veličanstva Tvoga na visinama.
On će i doći da svakome naplati prema djelima njegovim.
On nam i ostavi ove spomenike spasiteljske svoje muke
160 koje - prema njegovim naložima - ovdje postavismo.

140: Inačica: "carsko svećenstvo".

144-145: 4. anaf. RM 118h: "predade se u smrt i uskrnuvši od mrtvih smrt uništi, život obnovi."

145: Inačica: "uz koju smo - prodani pod grijeh (Rim 7,14) - bili vezani".

146: Inačica: "i sišavši sa krsta u had."

150: Inačica: "i stvori svakom tijelu put uskrsnuća od smrti".

152: Inačice: "trulež", "podjarmljenim".

153: Inačica: "pokojnih".

159: Inačice: "podsjetnike" (ili: "spomen-čine") ... "na spasenjsku svoju muku".

160: Inačica: "zapovijedima".

a, 185 govoreći:
PIJTE IZ NJE SVI,
OVO JE KRV MOJA
NOVOGA SAVEZA,
KOJA SE ZA VAS I ZA MNOGE IZLIJEVA
190 NA OTPUŠTENJE GRIJEHA.
TO ČINITE NA MOJ SPOMEN,
JER KADGOD BLAGUJETE OD OVOGA KRUHA
I PIJETE OD OVE ČAŠE,
MOJU SMRT NAVIJEŠTATE,
195 MOJE USKRSNUĆE IPOVIJEDATE.

ANAMNEZA

Spominjući se dakle, Gospode, i mi
spasonosnih Njegovih patnji,
životvornoga križa,
trodnevnog boravka u grobu,
200 uskrsnuća od mrtvih,
uzašašća na nebo,
sijela o desnu tebe - Boga i Oca njegova -
i slavnoga i strašnoga Njegova (ponovnog) dolaska,
Glasno: Tvoje od Tvoga Tebi prinosimo

185: Inačica: "rekavši".
192: Inačica: "hljeba".
196: Inačica: "sjećajući se".
197: Inačica: "mukā".
198: Inačica: "krsta".
202: Inačica: "(za)sjedanja".